

PROF. DR. HASAN ÖZDEMİR'LE SÖYLEŞİ*

An Interview with Prof. Dr. Hasan Özdemir

Milli Folklor: Akademik hayata başlama öykünüzü anlatabilir misiniz? Akademik hayatınızda sizi en çok etkileyen kişi ve olayı hatırlıyor musunuz?

Prof. Dr. Hasan Özdemir: Üniversite öğrencisi olduğum yıllarda Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü iki kürsüden oluşuyordu. Birisi, Türk Edebiyatı kürsüsü diğeri de Türk Dili kürsüsü idi. Öğrenciler ilk iki yılda dil ve edebiyat kürsülerinden ders alırlardı. Dördüncü yarıyılın sonunda yapılan ana sınavdan sonra öğrenciler ilgi alanlarına göre Türk Dili veya Türk Edebiyatı kürsülerini tercih ederlerdi. O yıllarda, edebiyat kürsüsünün ders programında Eski Türk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatıyla ilgili dersler vardı. Ders programında Türk Halk Edebiyatıyla ilgili derslerin olmadığı dikkatimi çekmişti. Merakımı gidermek için o zamanki asistanlardan konuyla ilgili bilgi edinmeye çalıştım. Bana aktarılanlara göre Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı ders programına Halk Edebiyatı dersleri ilk defa 1938'de eklenmiş ve söz konusu dersleri vermek üzere Dr. Pertev Naili Boratav atanmıştır. Halk Edebiyatının Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde öğretimi 1948'e kadar gelişerek sürmüştür. Bu dönemin ürünü olarak bir taraftan halk ağzından sistematik derlemeler yapılmış, diğer taraftan Halk Edebiyatı alanındaki boşluğu doldurmak için eleman yetiştirilmeye başlanmıştır. Halk ağzından yapılan derlemelerde tespit edilmiş malzemeler değerlendirilerek bu dönemin ürünü olan kitaplar, makaleler yayımlanmıştır. 1940'lı yılların ikin-

ci yarısında Halk Edebiyatı dersleri bir "Folklor" (Halkbilimi) kürsüsüne dönüşmüş. Pertev Naili Boratav da Türkiye'nin ilk Halkbilimi profesörü olmuştur. Fakat 1948'de siyasi birtakım nedenlerle bu kürsü TBMM tarafından kapatılmıştır. Öğretim elemanları işsiz kalınca başta Prof. Dr. Pertev Naili Boratav olmak üzere herkes başının çaresine bakmak zorunda kalmıştır. Halk Edebiyatı ve folklorla ilgili dersler de bölümün programından çıkartılmıştır. O günün Türkiye'sinde Halkbilimi alanında doktora yapabilecek bir kurum ve yaptırabilecek bir uzman öğretim üyesi bulmanın güç olacağını dikkate alarak Milli Eğitim Bakanlığının yurt dışı doktora bursuna başvurmaya karar verdim. Seçme sınavını başardıktan sonra 1966 yılının sonlarına doğru federal Almanya'ya gittim.

Sorunuzun ikinci kısmına gelince, beni akademik hayatımda en çok etkilemiş kişiler arasında beni yurt dışına gitmeye teşvik eden rahmetli hocam Prof. Dr. Vecihe Hatipoğlu ile yanlarında doktora çalışması hazırladığım hocalarım, Prof. Dr. Hans Robert Roemer ile Prof. Dr. Lutz Röhrich olmuştur. Her ikisi bugün artık hayatta olmayan bu dünyaca tanınmış bilim insanlarından çok şey öğrendim. Akademik hayatımda beni en çok etkilemiş olan ise, Milli Eğitim Bakanlığının bursunu kazanıp yurt dışına gitmiş olmamdır.

M.F.: DTCF'nin akademik ve sosyal yaşantınızdaki yeri ve öneminden söz eder misiniz?

H.Ö.: Daha önce de belirttiğim gibi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk

* Söyleşi *Milli Folklor* adına Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi Evrim Ölçer Öznel tarafından gerçekleştirilmiştir.

Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdikten sonra doktora yapmak üzere Federal Almanya'ya gittim. 1975'de doktoramı bitirip yurda döndüm. 1976'da kısa süreli askerlik görevimi yerine getirdikten sonra mezun olduğum üniversitede Eski Türk Edebiyatı kürsüsünün ders programında yer alan Türk Halk Edebiyatı derslerini verecek eleman için ilan verilmişti. Asistanlık unvanını kazandıktan sonra "Dr. Asistan" olarak Eski Türk Edebiyatı kürsüsünün kadrosuna katıldım. Benim atandığım sıralarda Halk Edebiyatı derslerini rahmetli Cahit Öztelli veriyordu. Ondan önce de Şükrü Kurgan, Cahit Öztelli gibi öğretim görevlisi olarak çalışmış. Şükrü Kurgan'ın derslerde hangi konular üzerinde durduğunu bilmiyorum. Ancak, Cahit Öztelli benim işe başladığım yıl, Yunus Emre ile Aşık Çelebi'nin hayatını anlatıyordu. Cahit Öztelli'nin ayrılmasından sonra Halk Edebiyatı derslerini ben üstlendim. 12 Eylül 1980'den sonra yürürlüğe giren yüksek öğrenim yasasına göre akademik statümüz değişti. Bizi yabancı dil sınavına tabi tuttukten sonra başarılı olanlarımız "Yardımcı Doçentliğe" atandı. Diğer taraftan ders programlarının yukarıdan belirlenip üniversitelere sunulduğuna tanık olduk. Böylece, ortaokul ve liselerdeki gibi üniversitelerde de ortak bir ders programı uygulamaya başlandı. Öğrenci sayısı arttırıldı. Her yarıyılında final ve bütünleme sınavı dışında iki ara sınav uygulaması getirildi. Halkbilimci olarak alan araştırması yapma olanağı, hem uygun zaman hem de maddi olanaksızlıklar yüzünden gerçekleştirilmesi güç bir hal aldı. Uluslararası seminer ve kongrelere katılabilmek güçleşti. Ama bütün bu olumsuzluklara rağmen akademik yükümlülükler gerçekleştirildi. Öğretim üyesi olarak görevime ek olarak bir dönem Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün başkanlığını yaptım; daha sonra da kendi isteğimle bıraktım. Özet

olarak Dil ve Tarih Coğrafya fakültesinde geçen öğrenciliğimi bir tarafa bırakırsam hayatımın 30 yılını aşkın bir süresini bu fakültede geçirdim ve bu kurumdan emekli oldum.

M.F.: *Almanca olarak yayımlanan makalelerinize ilgili bilgi verebilir misiniz?*

H.Ö.: Almanca olarak yazdığım makalelerden ikisi Türkiye'de ve Türkçe dergilerde yayımlandı. Bunlardan birisi "Türkische Erzaehlungen über Altentötung". Bu makale daha önce Türkçe olarak "Yaşlıların Öldürülmesiyle İlgili Türkçe Anlatılar" başlığıyla uluslararası Türk Folklor Kongresine bir bildiri olarak sunulmuştu. AaTh kataloğunda 981 numaralı tipte kayıtlı anlatımın uluslararası araştırmalara yansımış hiçbir varyantı, belgesi bilinmiyordu. Bu makalede Türk sözlü geleneğinde yaşayan Türkçe varyantlarını tanıttık, değerlendirmeye çalıştık.

Almanca olarak yazdığım diğer iki makaleden ilki, "Kahlkopf" (Keloğlan) ikincisi "König: Der stolze König" (AaTh 874) "Kral Mağrur Kral". Bu iki makale de 1975'ten itibaren Federal Almanya'da yayımlanmaya başlayan ve 12 cilt olması öngörülen "Masalın Ansiklopedisi"nde (Enzyklopadie des Märchens) yayımlandı. *Fabula*, 1958'den itibaren Göttingen'de yayın hayatına başlamıştır. Ardından 1959'da, Kiel ve Kopenhag'da Uluslararası Halk Anlatıları Araştırmacıları Kongresi düzenlenmiştir. Daha sonraları, International Society for Folk Narrative Research (ISFN) kurumları ve bu cemiyetin daha sonraki yıllarda Atina, Bükreş, Helsinki, Edinburg ve Bergen'de düzenlenen kongreleri aracılığıyla dünyanın bütün kıtalarından araştırmacılarla ilişkiler kurulmuştur. Bu yolla birçok önde gelen araştırmacının projeye aktif katılımı sağlanarak, proje gerçekleştirilme aşamasına girmiştir. Her ne kadar ansiklopedinin adı *Masalın Ansiklopedisi*

ise de anlatı türlerine göre bir sınıflandırmaya gidilmemiş. Tıpkı AaTh katalogunda yapılmış olduğu gibi hayvan hikâyeleri, fabllar, dinî edebî efsaneler, etiyolojik anlatılar, gerçekçi masallar, fıkralar ile kalıp masallar, zincirlemeli masallar ansiklopedinin kapsamına girmiştir. Adından da anlaşılacağı gibi bu ansiklopedide mukayeseli tarihi bir açıdan konular ele alınmıştır.

M.F.: Peki bunun yanı sıra bilimsel çalışmalarınızda Alman ekolünün etkisi oldu mu, biraz bahsedebilir misiniz?

H.Ö.: Almanya'daki halk bilimi çalışmalarının tarihi bilindiği gibi oldukça eskidir. Benim doktora yaptığım yıllarda ve bugünkü Almanya'da tek bir Alman ekolünden söz edilemez. Nazi rejiminin yıkılmasından sonra 1950'lerde Münih'te Hans Moser, Nazilerin, halkbilimini ve halkbilimcilerini kendi ırkçı amaçları için bir propaganda aracı olarak kullanmasıyla ortaya çıkan tahribata bir son vermek amacıyla, halk kültürünün tarihi süreç içerisinde kaynaklarının ve arşiv belgelerinin eleştirel analizlerinin yapılmasını önerir. Münih ekolü diye de adlandırılan bu gelişme yazılı ve arşivsel belgenin nasıl analiz edileceğini ortaya koyan ve yaptığı yayınlarla örnekleyen tarihi arşivsel bir yöntemi geliştirir. Bir taraftan komşu sosyal bilimlerden özellikle de sosyolojiden halkbilimcilerin araştırma yöntem ve tekniklerine yöneltilen eleştirilerin, diğer taraftan Frankfurt felsefe ekolünün görüşlerinin 1960'lı yıllarda Alman halkbilimi araştırmalarına büyük katkılar sağladığı söylenir. 1960'dan sonra halkbilimciler arasında kutuplaşmalar olur. Her şeyden önce, *Volkskunde* halkbilimi adı tartışmalara neden olur. Nitekim 1970'de "Folkenstein"da toplanan Alman Halkbilimi Cemiyeti üyelerine toplantının sonuç bildirgesinde *Volkskunde* teriminin yerine *Kultur Anthropologia* (Kültür Antropolojisi), *Europoische Ethnologie* (Avrupa Etnolojisi) gibi adları kullanmaları

önerilir. Ancak, halkbilimciler önerilen bu isimlerden herhangi biri üzerinde fikir birliğine varamaz. Örneğin, Marburg ve Frankfurt Üniversitelerindeki Halkbilimi Enstitüleri *Volkskunde* teriminin yerine *Europoische Ethnologie* adını benimsemişlerdir. Çoğu zaman, yayınlarda kurumun ya da bilim disiplinin adı *Volkskunde-Europoische Ethnologie* biçiminde yazılmaya başlanmıştır. Ancak, değişim yalnızca ad değişikliğinden ibaret değildir elbette, bu sayede halkbiliminin araştırma alanı da genişler. Medya, göç turizm, seyahat, kadın, cinsiyet, etnisite ve etnisiteler arası ilişkiler halkbiliminin repertuarına girmiştir.

Ayrıca, alan araştırmalarında etnografik alan araştırmalarının yöntem ve teknikleri benimsemiştir. "Kontinuität" (süreklilik) artık halkbiliminin en önde gelen bir özelliği olarak değil, tarih süreci içinde ve tarihsel sürecin bir varyantı olarak yeniden tanımlanmıştır.

Alman halkbilimcilerinin çalışmaları, dikkate alındığında onların bir Alman ekolü oluşturmadıkları, hepsinin farklı farklı ilgi alanları ve konulara yaklaşım biçimleri olduğu görülecektir. Örneğin, Max Lüthi fenomenolojik çalışmalarıyla, Lutz Röhrich kültür-tarihsel çalışmalarıyla, Ina Maria Greverus kültür antropolojisine yönelik araştırmalarıyla, Herman Bausinger, yaşayan kültüre yönelik araştırmalarıyla, Klaus Roth, Alman ve mukayeseli halkbilimi araştırmalarıyla alanda yer almaktadırlar.

M.F.: Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederiz. Son olarak şunu sormak istiyoruz, bir akademisyen gerçekten emekli olabiliyor mu? Bundan sonra akademik olarak yapmayı planladığınız şeyler var mı?

H.Ö.: Hayır. Bana göre bilim insanı sağlığı yerinde ve çalışma azmi olduğu sürece araştırmalarını, mesleki çalışmalarını sürdürebilir. Emekli olmak buna engel değildir.